УДРУЖЕЊЕ ЛОГОПЕДА СРБИЈЕ

UDRUŽENJE
LOGOPEDA SRBIJE

Preporučeni
Standardi rada u logopedskoj praksi

× × × × ×

Pripremilo

UDRUŽENJE
LOGOPEDA SRBIJE

ISBN-978-86-904732-4-3

2024

Sadržaj

PREAMBULA

I OPŠTE ODREDBE

II ORGANIZACIJA LOGOPEDSKE DELATNOSTI

III PREPORUČENI USLOVI RADA LOGOPEDA

IV LOGOPEDSKA PRAKSA

V PREPORUČENI STANDARDI ZA OBAVLJANJE MENTORSKOG RADA I PODUČAVANJE

VI ZAVRŠNE ODREDBE

PRILOZI

STRUKTURA LOGOPEDSKOG PREGLEDA

PREPORUČENI DIJAGNOSTIČKI TESTOVI, SKALE I UPITNICI

OPŠTA FORMA LOGOPEDSKOG NALAZA

Obrazac za proveru ispunjavanja preporučenih minimalnih standarda potrebnih za mentore i/ili edukatore

UDRUŽENJE LOGOPEDA SRBIJE

PREPORUČENI

STANDARDI RADA

U LOGOPEDSKOJ PRAKSI

ISBN-978-86-904732-4-3

Beograd

Septembar, 2024

Sadržaj

PREAMBULA - osnove za donošenje preporučenih standarda rada u logopedskoj praksi u Srbiji **4**
I OPŠTE ODREDBE **5**
Ciljevi donošenja Preporuka standarda rada logopeda: 5
II ORGANIZACIJA LOGOPEDSKE DELATNOSTI: **6**
USLOVI ZA OBAVLJANJE LOGOPEDSKE DELATNOSTI, **6**
ODREĐENJE PODRUČJA I OPIS POSLOVA LOGOPEDA **6**
Logopedska delatnost uključuje: 6
Logopedska delatnost obavlja se u: 6
Područja delovanja logopedske delatnosti: 7
OPIS POSLOVA LOGOPEDA 7
Poslovi u području rada logopeda: 8
(I) U području logopedske dijagnostike: 8
(II) U području logopedske terapije: 9
(III) U području edukacije i prevencije: 9
(IV) U području istraživanja: 9
III PREPORUČENI USLOVI RADA LOGOPEDA **10**
Prostorni uslovi za obavljanje logopedske delatnosti su: 10
Preporučena obavezna oprema: 10
Preporučena ali ne i obavezna tehnička i druga oprema: 10
IV LOGOPEDSKA PRAKSA **11**
U PODRUČJU LOGOPEDSKE PREVENTIVE 11
U PODRUČJU LOGOPEDSKE PROCENE I DIJAGNOSTIKE 11
Osnovne komponente kompletne logopedske dijagnostike su: 11
U PODRUČJU LOGOPEDSKOG TRETMANA 12
U PODRUČJU LOGOPEDSKE PROTETIKE 12
V PREPORUČENI STANDARDI ZA OBAVLJANJE MENTORSKOG RADA I PODUČAVANJE **13**
U području obavljanja mentorskog rada 13
U području podučavanja 13
VI ZAVRŠNE ODREDBE **13**
Prilog 1 **14**
STRUKTURA LOGOPEDSKOG PREGLEDA **14**
Procena komunikacijskih veština 14
Procena orofacijalnih i faringolaringelanih sposobnosti 14
Procena govorno-jezičkih sposobnosti 14
Procena jezičkog razumevanja 14
Procena jezičkog izražavanja 14
Procena govora 14
Procena veština čitanja, pisanja i matematičkih veština 14
Procena glasa 14

Procena slušanja 14
Procena gutanja 14
Prilog 2 15
PREPORUČENI DIJAGNOSTIČKI TESTOVI, SKALE I UPITNICI 15
TESTOVI 15
Komunikacija 15
Procena govora: 15
Procena jezičkih sposobnosti: 15
1. Fonološki nivo jezičke strukture 15
2. Sintaksički nivo jezičke strukture 15
3. Leksičko-semantički nivo jezičke strukture 15
4. Pragmatski nivo jezičke strukture 16
5. Jezičko razumevanje 16
Grafomotorika 16
Auditivna i vizuelna percepcija 16
Kognicija 16
Procena orofacijalnih i faringolaringelanih sposobnosti 16
Procena govorno-jezičkih sposobnosti kod afazija i neurodegenerativnih poremećaja 16
Procena predveština i veština čitanja, pisanja i računanja 16
Baterije testova: 17
OSTALI: 17
Procena glasa 17
Primena računarskih programa u analizi glasa: 17
PRILOG 3 OPŠTA FORMA LOGOPEDSKOG NALAZA 18
ZAGLAVLJE NALAZA 18
LOGOPEDSKA ANAMNEZA 18
Logopedska dijagnoza: 18
Mišljenje i preporuka: 18
Prilog 4 18
Obrazac za proveru ispunjavanja preporučenih minimalnih standarda potrebnih za mentore i/ili edukatore 19
KORIŠĆENI IZVORI I LINKOVI: 20

PREAMBULA - osnove za donošenje preporučenih standarda rada u logopedskoj praksi u Srbiji

Udruženje logopeda Srbije (u daljem tekstu: ULS) vodeće i pionirsko strukovno udruženje logopeda u Srbiji, osnovano 28. februara 2004. godine u Beogradu, posvećeno je unapređivanju logopedske delatnosti kao discipline, podizanju i očuvanju ugleda logopedske struke i kreiranju okvira etičkih principa i standarda prakse.

Udruženje logopeda Srbije je svojim programom i planskim dokumentima stavilo u zadatak da afirmiše logopedsku delatnost kao kompetitivnu, profesionalnu i autonomnu delatnost potrebnu našem društvu.

U tu svrhu, preduzete su ključne inicijative, uključujući formulisanje predloga nacrta Zakona o logopedskoj delatnosti za čije usvajanje zagovaramo već punih 20 godina. Imajući u vidu da pregovori sa tri moguća resorna ministarstva i dalje traju, u trenutku donošenja ovog dokumenta, logopedska delatnost nema zvanični resor (nadležno ministarstvo) ni Komoru, pa samim tim ni mogućnost zakonskog obavezivanja logopeda na primenu Standarda rada kao ni delovanja u slučaju nepoštovanja istih.

U dobroj nameri, svesni da ovaj dokument nema punopravnu zakonsku moć, sačinili smo ga kao set preporuka i vodič dobre prakse za svakog logopeda, odnosno logopede koji svoju delatnost obavljaju bilo u javnom sektoru ili u privatnoj praksi, bez obzira na resor u kom su zaposleni.

Nedostatak zakonskog okvira, koji onemogućava zakonsku obavezu na primenu ovih Standarda za obavljanje logopedske prakse, ne znači da kao profesionalci ne možemo imati osnovne preporuke standarda našeg rada.

Ovaj dokument je nastao po ugledu na standarde i normative rada logopedske delatnosti strukovnih udruženja logopeda u drugim zemljama kao što je Evropska Asocijacija logopeda (ESLA), Hrvatsko logopedsko društvo (HLD) i Američka asocijacija za govor, jezik i sluh (ASHA).

Predsedništvo i Upravni odbor Udruženja logopeda Srbije

U Beogradu, septembar 2024.

Usvojeno na Skupštini ULS 2025.

I OPŠTE ODREDBE

Ciljevi donošenja Preporuka standarda rada logopeda:

1. standardizacija i ujednačavanje kvaliteta rada,
2. trajno stručno usavršavanje,
3. definisanje specifičnih kompetencija neophodnih za visoki nivo stručne odgovornosti,
4. osiguravanje optimalnih uslova rada logopeda u svim sektorima.

Ciljevi Preporuka Standarda rada logopeda proizlaze iz temeljnih zadataka logopedske delatnosti, a to su:

1. prevencija,
2. dijagnostika svih razvojnih i stečenih komunikacijskih i govorno-jezičkih poremećaja, dijagnostika specifičnih teškoća učenja (razvojni poremećaj čitanja, pisanja i/ili matematičkih sposobnosti) funkcionalna dijagnostika slušanja i govorno-jezičkog statusa kao i procena odabira slušnih pomagala kod osoba sa oštećenjem sluha, dijagnostika poremećaja glasa i gutanja kod osoba svih životnih dobi.
3. terapija svih razvojnih i stečenih komunikacijskih i govorno-jezičkih poremećaja, terapija specifičnih teškoća učenja (disleksija, disgrafija, diskalkulija) i drugih tipova smetnji u učenju,
4. habilitacija/rehabilitacija slušanja i govorno-jezičkih sposobnosti kod osoba sa oštećenjem sluha i drugih senzornih oštećenja, terapija poremećaja glasa, rad sa laringektomiranim pacijentima, terapija poremećaja gutanja kod osoba svih životnih dobi, terapija poremećaja govora i glasa nakon zahvata u orofacijalnoj regiji,
5. edukacija stručnjaka i savetodavno-edukativni rad s pacijentima i širom društvenom zajednicom,
6. istraživanja na području logopedije i komplementarnih područja nauke.

Preporuke standarda rada logopeda usmereni su na definisanje specifičnih kompetencija logopeda kako bi što kvalitetnije:

1. usavršili veštine dijagnostičkih i terapijskih (savetodavnih i habilitacijsko /rehabilitacijskih) postupaka s osobama svih uzrasnih grupa.
2. primenjivali naučna logopedska saznanja s ciljem promovisanja i podizanja svesti o uticaju komunikacijskih, govorno-jezičkih i glasovnih kompetencija na mentalno zdravlje i socijalno funkcionisanje te pružanja logopedske podrške i pomoći pojedincima i njihovim porodicama,
3. delovali s ciljem preventivnog i kurativnog učinka na jezik, govor, slušanje, glas i funkciju gutanja,
4. istraživali uticaje različitih biopsihosocijalnih faktora na pojavu komunikacijske i govorno-jezičke patologije, patologije slušanja, glasa i gutanja, tj. uticaj navedenih poremećaja na mentalno i fizičko zdravlje i socijalno funkcionisanje, kao i evaluiranje različitih dijagnostičkih i terapijskih postupaka pristupima koji su utemeljeni na dokazima.

II ORGANIZACIJA LOGOPEDSKE DELATNOSTI:

USLOVI ZA OBAVLJANJE LOGOPEDSKE DELATNOSTI,

ODREĐENJE PODRUČJA I OPIS POSLOVA LOGOPEDA

Logoped je osoba koja je završila najmanje osnovne akreditovane akademske studije u četvorogodišnjem trajanju sa najmanje 240 ESPB stečenih na studijskom programu Logopedija.

Studije logopedije (osnovne i master akademske studije) u Republici Srbiji obrazuju stručnjake (u daljem tekstu: logopedi) za rad na prevenciji, otkrivanju, dijagnostikovanju, terapiji poremećaja verbalne i/ili neverbalne komunikacije i poremećaja oralno-laringealnih funkcija kod osoba svih uzrasta u skladu sa propisima i programima koje navodi Svetska zdravstvena organizacija (WHO), Američka asocijacija za govor, jezik i sluh (ASHA) i Evropska asocijacija logopeda (ESLA).

Osim kliničkim delovanjem logopedi se bave i primenjenim i fundamentalnim naučnim istraživanjima u navedenim područjima.

Logopedska delatnost uključuje:

1. Prevenciju, otkrivanje, procenu, dijagnostiku, interpretaciju i habilitaciju/rehabilitaciju:
   - poremećaja preverbalne, verbalne i neverbalne komunikacije, jezika (usmenog i pisanog), govora i glasa nastalih usled različitih uzroka,
   - poremećaja oralno-laringalnih funkcija (gutanja) i srodnih poremećaja,
   - poremećaja verbalne i/ili neverbalne komunikacije dece i osoba sa intelektualnom ometenošću i genetskim sindromima, cerebralnom paralizom i hroničnim bolestima, senzornim oštećenjima, poremećajima iz spektra autizma, emocionalnim i drugim psihičkim poremećajima, moždanim oštećenjima i neurodegenerativnim oboljenjima.
2. Poboljšanje komunikativnih i govornih veština (rad na usvajanju pravilnog naglaska i prozodije reči, korekcija izgovora, podizanje kvaliteta glasa kod vokalnih profesionalaca, rad sa decom i osobama iz dvojezičnih sredina i sl.),
3. Procenu, odabir i razvoj augmentativnih i alternativnih komunikativnih sistema i omogućavanje treninga upotrebe,
4. Pružanje savetodavnih usluga osobama sa poremećajima komunikacije i njihovim porodicama.

Navedena delatnost usmerena je ka otkrivanju i otklanjanju svih pomenutih poremećaja, a ostvaruje se kroz postupke prevencije, dijagnostike, tretmana i protetike, kao i savetodavnog rada i edukacije.

Logopedska delatnost obavlja se u:

- otorinolaringološkim, pedijatrijskim, neurološkim, psihijatrijskim klinikama, bolnicama i domovima zdravlja,
- ustanovama za mentalno zdravlje i savetovalištima,

- gerijatrijskim ustanovama,
- centrima za medicinsku rehabilitaciju,
- centrima i specijalnim ustanovama za vaspitanje, obrazovanje i rehabilitaciju, kao što su:
    - centrima za rehabilitaciju patologije govora,
    - ustanovama za rehabilitaciju osoba sa cerebralnom paralizom i intelektualnom ometenošću,
    - centrima za autizam,
- predškolskim ustanovama,
- osnovnim školama,
- istraživačkim centrima,
- privatnoj praksi (privatnim ustanovama).

Područja delovanja logopedske delatnosti:

Područja rada (radna mesta) logopeda ne utiču na postupke logopeda niti područje delovanja logopedske delatnosti koji su uvek u funkciji prevencije, zbrinjavanja, potpore i habilitacije/rehabilitacije osoba sa verbalnim i/ili neverbalnim komunikativnim poremećajima.

Logopedska delatnost u zdravstvu, obrazovanju, socijalnoj zaštiti i privatnoj praksi obavlja se na osnovama istog stručnog rada logopeda koji se u svom delovanju razlikuje samo prema mestu rada, ali ne i prema sadržaju rada.

Logopedska delatnost u zakonodavstvu Republike Srbije posredno se javlja u nizu propisa koji uređuju područje zdravstva, obrazovanja i socijalne zaštite. Posmatrajući programsku orijentaciju Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, studijski program Logopedija je interdisciplinaran.

Zakonodavstvo Republike Srbije logopedsku delatnost i logopede određuje kao zvanje na pojedinim područjima sa nazivom stručnog saradnika ili zdravstvenog saradnika, uređujući posebnim podzakonskim aktima, pravilnicima i smernicama nadležnih ministarstava njihova mesta rada kroz standarde i normative određenih odnosa unutar zdravstva, vaspitanja, obrazovanja i socijalne zaštite.

Logopedi imaju pravo i obavezu stručnog usavršavanja, putem stalnog obnavljanja stečenih znanja i usvajanjem novih znanja i veština, a u skladu s najnovijim dostignućima i saznanjima iz područja logopedije. Poslodavac je obavezan da omogući stručno usavršavanje logopeda.

OPIS POSLOVA LOGOPEDA

Posao logopeda obuhvata sledeća područja:

1. Logopedsku preventivu,
2. Logopedsku dijagnostiku,
3. Logopedski tretman
4. Istraživanje,
5. Edukaciju i savetovanje.

Poslovi u području rada logopeda:

(I) U području logopedske dijagnostike:

1. Uzimanje logopedske anamneze (porodična, lična, govorno-jezička),
2. Utvrđivanje govorno-jezičkog statusa: pregled anatomsko-funkcionalnog stanja govornih organa, orofarolaringealnih funkcija i oralne praksije, status fonacije i glasa, artikulacije, suprasegmentne organizovanosti govora (prozodije), jezika, senzornih funkcija (sluh, vid), razumevanja i upotrebe vizuelnih modaliteta jezika.
3. Primena adekvatnih sredstava i metoda za stručnu kliničku procenu i dijagnostiku: primena i interpretacija testova, upitnika, skala i drugih specifičnih dijagnostičkih metoda za procenu komunikacijskog i jezično-govornog statusa osoba svih životnih dobi.
4. Procena poremećaja verbalne i neverbalne komunikacije osoba sa specifičnim stanjima ili bolestima (intelektualnim smetnjama, cerebralnom paralizom, hroničnim bolestima, osoba sa poremećajem iz spektra autizma, osoba sa senzornim deficitima, neurološkim oštećenjima, traumatskim oštećenjima, degenerativnim oboljenjima, osoba u postoperativnom periodu, i drugih).
5. Primena i interpretacija testova, upitnika, skala i drugih specifičnih dijagnostičkih metoda i tehnika za procenu stanja sluha i sprovođenje postupka za odabir slušnih pomagala i govornih pomagala i govornih proteza kod osoba svih životnih dobi,
6. Procenu, odabir i razvoj podupirućih i alternativnih komunikacijskih sistema i sprovođenje treninga za njihovu primenu.
7. Multidisciplinarni pristup dijagnostici, tj. uvid u medicinsku dokumentaciju i predlaganje specijalističkih pregleda u cilju postavljanja logopedske dijagnoze.
8. Utvrđivanje logopedske dijagnoze i planiranje tretmana, sinteza pregleda i pisanje dijagnostičkog zaključka i izveštaja, mišljenja o prognozi i određivanja postupaka u tretmanu.
9. Izvođenje instrumentalnih dijagnostičkih pregleda upotrebom elektroakustičkih aparata i sl..
10. Konzilijarni pregled logopeda.
11. Rad na registrovanju i deponovanju podataka.

Rezultati logopedske dijagnostike koriste se u svrhu:

1. Planiranja logopedske terapije i savetovanja,

2. Procene sposobnosti za određivanje primerenog oblika školovanja kao i specifičnog profesionalnog usmeravanja,

3. Procene radne sposobnosti,

4. Ostvarivanje različitih prava.

(II) U području logopedske terapije:

1. logopedska individualna i grupna terapija svih komunikacijskih i govorno-jezičkih poremećaja (u usmenom govoru i pisanom jeziku), poremećaja glasa i gutanja, kao i rehabilitacija slušanja uz primenu specifičnih metoda za pojedine poremećaje, kao i logopedske intervencije koje doprinose efikasnom lečenju bolesti i poboljšanju adaptacije na bolest koja menja komunikacijski i jezičko-govorni status osobe (nakon totalne ili parcijalne laringektomije, nakon traumatskih povreda glave, cerebrovaskularnih oboljenja operisanih tumora i sličnih stanja, posebni postupci koji se sprovode kod osoba u perzistentnom vegetativnom stanju i minimalno svesnom stanju kao i terapija poremećaja govora i glasa nakon zahvata u orofacijalnoj regiji),

2. individualno i grupno logopedsko savetovanje pacijenata i članova porodice i /ili staratelja

3. postupci rane intervencije kod svih poremećaja s ciljem prevencije ili usporavanja toka poremećaja,

4. patronažna logopedska usluga kod osoba svih životnih dobi i poremećaja.

(III) U području edukacije i prevencije:

1. edukacija s ciljem prevencije logopedskih poremećaja, kao i očuvanja i unapređenja mentalnog i fizičkog zdravlja jačanjem svesti o važnosti rane dijagnostike i intervencije na području jezičko-govorne patologije, kao i prevencija od poremećaja glasa i stečenog gubitka sluha,

2. edukacija članova porodice i/ili staratelja (preventivno ili kao deo tretmana),

3. edukacija zdravstvenih radnika i saradnika i ostalih srodnih struka.

(IV) U području istraživanja:

1. istraživanje etiologije različitih logopedskih poremećaja i stanja,

2. identifikacija rizičnih uzročnika za nastanak poremećaja,

3. učestvovanje u interdisciplinarnim istraživanjima na području svih komplementarnih naučnih disciplina,

4. evaluacija logopedskih tretmana,

5. sprovođenje epidemioloških istraživanja s ciljem utvrđivanja prevalencije i incidencije logopedske patologije.

Logoped aktivno sarađuje sa stručnjacima iz srodnih disciplina. Pri tome je svaka struka nezavisna u određivanju svog opsega kompetencija i funkcija, uslova profesionalnog usavršavanja i standarda rada u određenom profesionalnom okruženju. Svaka struka potpomaže unapređivanje interdisciplinarne saradnje, razmenu informacija i pružanje edukacija.

III PREPORUČENI USLOVI RADA LOGOPEDA

Prostorni uslovi za obavljanje logopedske delatnosti su:

a) prostorija za rad s korisnikom logopedskih usluga od najmanje 8 m^2 površine,

b) za grupni terapijski rad potrebno je osigurati prostor od 20 m^2 ili najmanje 1 m^2 za svakog pacijenta, uz dodatnih 6 m^2 za logopeda,

c) prostorije za rad sa korisnicima moraju imati sve pripadajuće komunalne i sanitarne uslove.

d) prostorije za rad sa korisnicima treba da imaju adekvatno prirodno ili veštačko osvetljenje i mogućnost provetravanja i/ili prečišćavanja vazduha.

e) u prostoriji veličine do 12m^2 može raditi jedan (neposredni rad sa pacijentom) ili dva logopeda ukoliko je prostorija veća od 12m^2.

f) u prostoriji preko 30m^2 može raditi tri logopeda.

Preporučena obavezna oprema:

1. Radni sto za logopeda.
2. Najmanje tri stolice od kojih je jedna namenjena logopedu.
3. Ormari za dokumentaciju i dijagnostička sredstva i pribor sa zaštitnom bravom. Ukoliko je dokumentacija arhivirana u kompjuteru, onda kompjuter ili sam dokument mora da bude zaštićen lozinkom.
4. Ogledalo
5. Logopedski dijagnostički testovi i drugi merni instrumenti (zaštićeni pod ključem).
6. Istaknuti cenovnik na vidnom mestu postavljen (za rad u privatnoj praksi).

Preporučena ali ne i obavezna tehnička i druga oprema:

1. Kompjuter i štampač,
2. Drugi elektroakustički uređaji i ostala terapijska pomagala koja se koriste u procesu dijagnostike i re/habilitacije,
3. Diktafon, kamera,
4. Ležaj,
5. Internet veza,
6. Različiti kompjuterski programi i aplikacije u području logopedske patologije i tretmana.

IV LOGOPEDSKA PRAKSA

U PODRUČJU LOGOPEDSKE PREVENTIVE

Logopedska preventiva podrazumeva:

1. sprovođenje opšte (društvo), pojedinačne (pacijent) i fundamentalne istaživačke preventive;
2. planiranje, organizovanje i sprovođenje logopedskih trijažnih i sistematskih pregleda dece ranog i kasnijeg predškolskog i školskog uzrasta;
3. savetodavni logopedski rad sa okolinom osobe sa poremećajem komunikacije (porodica, vrtić, škola) kao oblikom sprečavanja potencijalnih dodatnih smetnji;
4. javna logopedska delatnost: naučno stručni skupovi, predavanja, tribine, saopštenja za medije i javnosti kao i ostali oblici informisanja i upućivanja javnosti o problemima komunikacije, značaju prevencije i mogućnostima tretmana poremećaja komunikacije.

U PODRUČJU LOGOPEDSKE PROCENE I DIJAGNOSTIKE

Logopedska dijagnostika uključuje individualnu i integrativnu procenu logopeda.

Osnovne komponente kompletne logopedske dijagnostike su:

1. logopedska anamneza (uključuje prikupljanje podataka o prenatalnom, perinatalnom i postnatalnom razvoju, ritmu spavanja, hranjenja i ponašanja, ranom psihomotornom razvoju, ranom komunikativnom i govorno-jezičkom razvoju), porodična anamneza i socijalna dinamika porodice
2. prikupljanje podataka o komunikativnom statusu i govorno-jezičkom statusu; pregled anatomsko-funkcionalnog stanja govornih organa; procena orofacijalnog statusa; procena fonacije i glasa; procena gutanja; procena artikulacije, suprasegmentne organizovanosti govora (prozodija), jezika, senzornih funkcija (sluh, vid), razumevanja i upotrebe pisanih simbola; funkcionalna procena slušanja, procena ponašanja pacijenta
3. interpretacija i integracija rezultata procene, utvrđivanje logopedske dijagnoze i planiranje tretmana, pisanje nalaza, mišljenja i preporuka
4. rad na registrovanju i deponovanju podataka

Trajanje logopedske dijagnostike kao i broj pacijenata tokom radnog dana, zavisi od složenosti, zahtevnosti i opsega dijagnostike, ali i od specifičnosti pacijenata (npr. uzrast, psihofizičko stanje pacijenta).

Spremnost pacijenta za logopedsku dijagnostiku (bilo na njegov zahtev ili po upućivanju drugih stručnjaka ili ustanova), vrstu, opseg i dinamiku logopedske dijagnostike određuje logoped, uvažavajući psihofizičko stanje i mogućnosti pacijenta, u skladu sa stručnim standardima.

Svaki segment dijagnostike je jednako važan i neizostavan, iako različit po trajanju i načinu rada. Vremenski normativ dijagnostičkih logopedskih postupaka sprovodi se prema broju i složenosti pruženih postupaka, što je definisano važećim zakonskim i drugim propisnim aktima.

Kod složenijih poremećaja logopedska procena može se odvijati i tokom više dolazaka.

U PODRUČJU LOGOPEDSKOG TRETMANA

Logopedski tretman se sprovodi kod dece i odraslih osoba sa utvrđenom patologijom verbalne komunikacije:

- razvojni govorno-jezički poremećaji (razvojni jezički poremećaj, razvojni fonološki poremećaj, poremećaj socijalne/pragmatske komunikacije)
- stečeni jezički poremećaji kod dece i odraslih (afazija, kongenitalna i stečena afazija kod dece) i drugi kortikalni supkortikalni sindromi (aleksija, agrafija, apraksija, akalkulija, amuzija, agnozija)
- poremećaji fluentnosti govora (mucanje i brzopletost)
- specifični poremećaj izgovora glasova
- stečeni motorički poremećaji govora (anartrija, dizartrija, verbalna apraksija,) i disfagija kod dece i odraslih
- komunikativni i govorno-jezički poremećaji kod dece sa intelektualnom ometenošću, emocionalnim i psihičkim poremećajima i poremećaja iz spektra autizma
- poremećaji glasa (afonija, disfonija, ezofagealni govor) kod dece i odraslih
- neverbalne i socio-emocionalne smetnje učenja
- specifične smetnje učenja (disleksija, disgrafija i diskalkulija) i ostale smetnje učenja
- psihopatologija verbalne komunikacije kod odraslih
- neurodegenerativni poremećaji govora i jezika
- poremećaji komunikacije kod traumatskih oštećenja mozga
- kraniofacijalni poremećaji govora i jezika
- hipoakuzija
- kombinovani poremećaji verbalne komunikacije

Logopedski tretman podrazumeva i savetodavni rad sa okolinom deteta/osobe sa poremećajem verbalne komunikacije (porodica, vrtić, škola, radna sredina), kao oblika aktivnog uključivanja ostalih faktora u proces govorne habilitacije i rehabilitacije.

Logopedski tretman se izvodi različitim naučno dokazanim metodskim postupcima i sredstvima zavisno od vrste i stepena poremećaja, kao i od uzrasta pacijenta, a realizuje se u individualnom ili grupnom obliku rada.

Podrazumeva rad na razvoju komunikativnih i govorno-jezičkih sposobnosti, bilo da se radi o razvojnim ili stečenim poremećajima iz domena logopedske delatnosti.

Spremnost pacijenta za logopedsku terapiju (bilo na njegov zahtev ili po upućivanju drugih stručnjaka ili ustanova) vrstu, opseg i dinamiku logopedske terapije određuje logoped, uvažavajući logopedsku dijagnozu, psihofizičko stanje i mogućnosti pacijenta, u skladu sa stručnim standardima.

Trajanje logopedske terapije zavisi od složenosti poremećaja, ali i od specifičnosti pacijenata (npr. uzast, psihofizičko stanje pacijenta).

U PODRUČJU LOGOPEDSKE PROTETIKE

Logopedska protetika podrazumeva organizovanje i sprovođenje logopedskog protetskog rada, uvođenje i instruiranje individualne primene protetskog pomagala.

V PREPORUČENI STANDARDI ZA OBAVLJANJE MENTORSKOG RADA I PODUČAVANJE

U području obavljanja mentorskog rada

Preporuka je da se logopedska praksa obavlja kod logopeda koji ima najmanje pet godina radnog iskustva u struci.

Preporuka je da logoped na praksi može da zatraži dokaz o radnom iskustvu mentora.

Preporuka je da mentor, nakon obavljene prakse, izda logopedu na praksi potvrdu o istoj koja sadrži:

- vreme provedeno na praksi izraženo u radnim satima
- datum kada je praksa počela i kada se završila
- oblasti koje su bile pokrivene praksom
- mišljenje mentora i preporuke

U području podučavanja

Pod ovim terminom podrazumevamo sledeće oblike podučavanja (izuzev mentorstva): održavanje obuka, seminara, vebinara, treninga, edukativnih radionica i drugih oblika podučavanja koji za cilj imaju edukaciju i obuku učesnika o primeni metoda, tehnika, pristupa i sl. u logopedskoj terapiji i praksi ili u praksi drugih stručnih lica komplementarnih disciplina.

Preporuka je da logoped koji planira i održava neki od oblika podučavanja ima:

- najmanje 5 godina radnog iskustva u struci
- pisane preporuke minimum jednog mentora i/ili profesora FASPER-a (minimum jednog) uz dokazano iskustvo i znanje u oblasti o kojoj podučava, a to se dokazuje ispunjavanjem minimum dva od navedenih kriterijuma:
- dodatni sertifikati kojima je logoped stekao znanje i dozvolu za dalje podučavanje,
- priznanja u toj oblasti i temi,
- objavljene radove u toj oblasti
- ili
- minimum 10 godina radnog iskustva sa dokazanim uspehom u radu.

Preporuka je da logoped koji realizuje ove oblike podučavanja svoje reference komunicira javno i da su javnosti ove informacije dostupne. Ukoliko nisu objavljene na veb sajtu ili na drugom dostupnom mestu, moraju biti dostupne na zahtev.

Preporuka je da se logoped pridržava Etičkog kodeksa logopedske delatnosti u svim segmentima a posebno u istinitom predstavljanju i komuniciranju svojih kompetencija.

VI ZAVRŠNE ODREDBE

Prilozi 1 do 4 sastavni su deo ovih preporučenih Standarda.

U Beogradu, septembar, 2024.

UDRUŽENJE LOGOPEDA SRBIJE

Prilog 1

STRUKTURA LOGOPEDSKOG PREGLEDA

Procena komunikacijskih veština
Procena komunikacijskih veština odnosi se na procenu komunikacijske namere, komunikacijskih sredstava i komunikacijskih funkcija, procenu reaktibilnosti na komunikaciju, procenu sposobnosti fenomena zajedničke pažnje i ostalih domena sociokomunikativnih veština, kao i učestalost svih do sada navedenih komunikacijskih obeležja.

Procena orofacijalnih i faringolaringelanih sposobnosti
Procena se odnosi na pokretljivost i strukturu vilice, zuba, usana, jezika, velofaringealne valvule, mekog nepca, mimičke muskulature kao i procenu fiziološkog, fonacijskog i govornog disanja kao i sposobnost faringolaringealne funkcije. Procena obuhvata i uspostavljanje posturalne kontrole, procenu govorno-motoričkih sposobnosti. Procena se vrši u govornoj i negovornoj funkciji.

Procena govorno-jezičkih sposobnosti

Procena jezičkog razumevanja
Procenjujemo nivo situacijskog ili kontekstualnog jezičkog razumevanja svih strukturnih aspekata fonološkog, leksičko-semantičkog i gramatičkog (morfosintaksičkog).

Procena jezičkog izražavanja
Procena podrazumeva ispitivanje svih jezičkih komponenti (fonologije, morfologije, sintakse, semantike i pragmatike kao i procenu srodnih kogntivnih sposobnosti) u spontanom govornom izrazu i/ili putem specifično sastavljenih elicitirajućih zadataka.

Procena govora
Procena podrazumeva ispitivanje ritma, tempa, intonacije, rezonancije i artikulacije govora.

Procena veština čitanja, pisanja i matematičkih veština
Procena podrazumeva ispitivanje nivoa usvojenosti predveština i veština čitanja, pisanja i matematike (tehnika čitanja, tačnost i razumevanje pročitanog, veština pisanja prema diktatu, prepisu i slobodnom izražavanju, kao i usvojenost pojma broja, veština brojanja, matematičkog znanja i računanja.

Procena glasa
Procena podrazumeva subjektivnu i objektivnu procenu glasa primenom specifičnih računarskih programa i elektroakustičke aparature.

Procena slušanja
Procena podrazumeva određivanje optimalnog područja slušanja upotrebom elektroakustičke aparature, analizu pretraga koje utvrđuju sposobnost funkcionalnog slušanja.

Procena gutanja
Uključuje ispitivanje funkcije gutanja s ciljem određivanja mogućnosti zadovoljavanja potreba za unosom hrane (svih konzistencija) i pića.
Ovakva struktura omogućava logopedu utvrđivanje celokupnog logopedskog statusa osobe.

Prilog 2

PREPORUČENI DIJAGNOSTIČKI TESTOVI, SKALE I UPITNICI

TESTOVI

Komunikacija

- Procena komunikativnih sposobnosti deteta od ranog detinjstva do četvrte godine prema Andersonu
- CSBS čeklista za rani skrining komunikativnog i simboličkog ponašanja (Prizant & Wetherby, 2001)
- M-CHAT-R upitnik (Robinson et al., 2009 – preveo i adaptirao Draško Kašćelan, 2015)
- Komunikaciona čeklista CCC-2 (Bishop, 2003) – srpske norme (Glumbić, 2010)
- Komunikacijske razvojne ljestvice – KORALJE (Kovačević i sar., 2007)

Procena govora:

- Artikulacioni testovi (Globalni i Trijažni artikulacioni test) (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test artikulacije (D. Vuletić)
- Analitički test artikulacije glasova (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test oralne praksije (V. Radičević i M. Stevanković)
- Test za procenu razumljivosti govora (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)

Procena jezičkih sposobnosti:

1. Fonološki nivo jezičke strukture

- Test za ispitivanje razlikovanja fonema (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test glasovne analize i sinteze reči (V. Radičević)
- Test fonološke svesnosti - FONT test (Subotić, 2011)
- Test nereči (M. Popović, 2017)

2. Sintaksički nivo jezičke strukture

- Gramatika mališana (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Strip priča (Test za procenu jezičke produkcije) (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Ispitivanje pojedinih komponenti disfazične sintakse (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test za ispitivanje jezičkog zapamćivanja i samostalnog prepričavanja (S. Vladisavljević, 1983)

3. Leksičko-semantički nivo jezičke strukture

- Lingvogram (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Semantički test (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Slobodne asocijacije reči (Drljan, 2018)
- Test tri slike (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test za procenu usvojenosti imenica prvog i drugog nivoa apstrakcije (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test za procenu usvojenosti priloga i predloga (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Strip priča (Test za procenu jezičke produkcije) (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test govorne razvijenosti – test definicija (S. Vasić, 1991)
- Bostonski test imenovanja (Kaplan & Goodglass, 1983 – norme za decu Kaplan et al., 2001)
- Slika situacije (M. Milinković, I. Ivić, R. Rosandić i V. Smiljanić)

4. Pragmatski nivo jezičke strukture

- TOPL-2 (Phelps-Terasaki & Phelps-Gunn, 2007)

5. Jezičko razumevanje

- Token test (TTFC-2) (Token Test for Children, McGhee et al., 2007).
- Pibodi slikovni test rečnika – PPVT-III (Dunn & Dunn, 1997)
- TROG-2 test za procenu razumevanja gramatike (Bishop, 2003).
- Test za ispitivanje razumevanja i shvatanja govora (Vladisavljević, 1983)

Grafomotorika

- Test za procenu kvaliteta lineacije (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Predikcioni test za disgrafiju (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)
- Test za procenu lateralizovanosti i organizovanosti psihomotorike (Ćordić i Bojanin, 1997)

Auditivna i vizuelna percepcija

- Test za ispitivanje razlikovanja fonema
- Test za procenu lateralizovanosti i organizovanosti psihomotorike (Ćordić i Bojanin, 1997)
- Test za procenu vizuelne percepcije (Ćordić i Bojanin, 1997)
- Predikcioni test za disgrafiju (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983)

Kognicija

- Test verbalnog pamćenja (S. Vladisavljević, 1983)
- Protokol za procenu kognitivnih sposobnosti (Gligorović i sar., 2015)

Procena orofacijalnih i faringolaringelanih sposobnosti

Primena računarskih programa kojima se ispituju orofacijalne i faringolaringealne sposobnosti (npr. različiti računarski programi Kay Elemetricsa Computer Speech Lab, Dr Speech, Praat, Cool Edit i drugi računarski programi koji se koriste u logopedskoj praksi).

Procena govorno-jezičkih sposobnosti kod afazija i neurodegenerativnih poremećaja

- Bostonska baterija testova za procenu afazije (Boston Diagnostic Aphasia Assesment BDA – Goodglass & Kaplan, 1972.)
- Bostonski test imenovanja (Kaplan & Goodglass, 1983)
- Sveobuhvatni test za procenu afazije – CAT (Swinburn et al., 2005)
- Sidnejska jezička baterija (Savage et al., 2013)
- Kembrička semantička baterija (Adlam et al., 2010)
- ACE-R (Adeenbrooke's cognitive examination – Mioshi et al., 2006)

Procena predveština i veština čitanja, pisanja i računanja

- Trodimenzionalni test čitanja (Helen Saks, 1980).
- Test čitanja baziran na težini teksta (Kostić, Vladisavljević i Popović, 1983).
- Test za procenu čitanja - The Gray Oral Reading Tests – GORT 5 (Wiederholt & Bryant, 2012; inicijalna validacija za srpsko govorno područje - Milankov 2016).
- DIBELS test (Dynamic Indicators of Basic Early Literacy Skills – Good & Kaminski, 2002)
- Baterije testova za procenu predveština i veština čitanja, pisanja i računanja - Woodcock-Johnson IV Tests of Achievement (WJ IV ACH; Schrank, Mather, & McGrew, 2014) I KTEA-3 (Kaufman Test of Educational Achievement -Third Edition - Alan S. Kaufman & Nadeen L. Kaufman).
- Test za procenu kvaliteta zrelosti rukopisa (Ćordić i Bojanin, 1997)
- Test za procenu disgrafičnosti rukopisa (Ćordić i Bojanin, 1997)

- Procena diskalkulije (Emerson & Babtie, 2014 – prevela i adaptirala Drljan, B.)

Baterije testova:

- Nova Rejnelova razvojna jezička skala (Edwards et al., 2011), srpska standardizovana verzija (Milošević i Arsenijević, 2022).
- CELF-4 baterija za procenu jezičkih sposobnosti (Clinical Evaluation of Language Fundamentals-Forth Edition – Semel et al., 2003; inicijalna validacija za srpsko govorno područje - Ječmenica, 2022).
- ACADIA test razvojnih sposobnosti (Atkinson et al., 1972)
- CASL-2 baterija za procenu jezičkih sposobnosti (Comprehensive Assessment of Spoken Language-Second Edition – Carrow-Woolfolk, 2017).
- Woodcock-Johnson baterija za procenu kognitivnih sposobnosti (WJ-III/IV; Woodcock et al., 2001).
- Woodcock-Johnson-IV Test of Achievement baterija za procenu smetnji u učenju (WJ-IV ACH; Schrank, McGrew, Mather, Wendling & Dailey, 2014).
- Kaufman Test of Educational Achievement baterija za procenu smetnji u učenju (KTEA-3; A. Kaufman & N. Kaufman, 2014).
- APD Baterry-Auditec – baterija za procenu centralnog auditivnog procesiranja
- ADOS-2 – Opservacijski protokol za dijagnostiku autizma.

OSTALI:

- Glindon Rajli test za utvrđivanje težine mucanja (Riley, 1972).
- Minhenska skala za kvalitativnu procenu govora (Brajović i Brajović, 1981)

Procena glasa

- Ispitivanje osnovnog laringealnog glasa (Fo), Laringogram, Đorđe Kostić

Primena računarskih programa u analizi glasa:

- Kay Elemetrics Computer, Speech Lab, Dr. Speech, Praat, Cool Edis, IkarLab SIS-II – softver za forenzičku analizu govora i glasa (potrebna obuka),
- Sonic Foundry Sound Forge 6.0 – softver za manipulaciju audio-snimcima u foremzičkoj analizi govora i glasa (potrebna obuka) i ostali softverski programi koji se koriste u proceni glasa u logopedskoj praksi.
- Primena različitih upitnika procene i samoprocene glasa.

PRILOG 3 OPŠTA FORMA LOGOPEDSKOG NALAZA

ZAGLAVLJE NALAZA

Osnovni podaci o pacijentu:

Ime i prezime pacijenta, hronološki uzrast pacijenta, adresa i kontakt pacijenta.

LOGOPEDSKA ANAMNEZA

Cilj ispitivanja, ko upućuje pacijenta logopedu:

javlja li se pacijent samoinicijativno ili ga je neko uputio, ako ga neko upućuje navodi se ko i zbog čega, za koju mu svrhu treba nalaz i mišljenje.

Anamnestički i heteroanamnestički podaci:

relevantni podaci iz individualne istorije pacijenta (specifičnosti pre, peri i postnatalnog razvoja, ranog psihomotornog razvoja, razvojne smetnje, traume, bolesti, hospitalizacije, terapije)
Porodična anamneza vezana za logopedske teškoće, specifičnosti porodične dinamike (primarna porodica), način funkcioniranja u predškolskoj ustanovi, školi, radnom mestu, stručna sprema pacijenta.

Aktuelni status i kratki opis teškoće:

aktuelna simptomatologija, opis i trajanje teškoća, terapijski postupci u kojima je pacijent bio ili je uključen kao i uvid u relevantnu medicinsku dokumentaciju.

Primenjeni logopedski postupci:
Navesti korišćene logopedske instrumente i materijale te postupke putem kojim se vršila procena.
Opis ponašanja pacijenta tokom logopedskog pregleda:
opšti utisak, uspostavljanje kontakta, motivisanost, ponašanje za vreme pregleda, stav prema pregledu, vidljive emocije.
STATUS PRAESENS
Komunikacijske sposobnosti
Orofacijalne i faringolaringelane sposobnosti
Procena jezičkog razumevanja
Procena jezičkog izražavanja:
Procena govora
Procena veština čitanja, pisanja i matematičkih veština
Procena glasa
Procena slušanja

Logopedska dijagnoza:
Dijagnoza se postavlja u skladu sa Međunarodnom klasifikacijom bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKB-10 i MKB-11; dijagnoze koje se odnose na područje logopedske djelatnosti).

Mišljenje i preporuka:
Sažeto izneti najvažnije zaključke o logopedskom statusu pacijenta, prema potrebi zatražiti dodatnu dijagnostičku obradu, te preporučiti optimalan vid terapije.

Prilog 4

Obrazac za proveru ispunjavanja preporučenih minimalnih standarda potrebnih za mentore i/ili edukatore

1. Radno iskustvo (minimum 5 godina):

Od - do:	Ustanova:	Radno mesto:

2. Obrazovanje i edukacije (formalno univerzitetsko obrazovanje kao i dodatne završene edukacije; dodajte kolone po potrebi):

Od - do:	Ustanova:	Diploma / sertifikat završene edukacije: Mentor: Dobijeno zvanje:

3. Podaci o profesionalnim referencama u vezi sa temom edukativne radionice, obuke ili predavanja koje održavate:

Naziv	Naziv
1. objavljanog rada ili 2. knjige / priručnika / drugo ili 3. edukativne radionice / obuke čiji ste autor / koautor	1. Časopisa, skupa gde je objavljen rad i godina ili 2. izdavač / drugo ili 3. Akreditacionog tela obuke čiji ste autor ili mesto i br. ponavljanja obuke koju Vi držite

5. Mentori ili osobe koje mogu potvrditi navedeno iskustvo i kvalifikacije i dati preporuku

Ime, prezime i titula:	Ustanova u kojoj radi:

KORIŠĆENI IZVORI I LINKOVI:

1. Evropska asocijacija logopeda (ESLA) - Profil logopedske profesije (2019)
2. Stavovi ESLA o terminologiji u logopedskoj praksi - Raznolikost u terminologiji: U potrazi za zajedničkim imeniteljem (dokument razvijen od strane Naučno-stručnog komiteta u Splitu, 2016)
3. Predlog nacrta Zakona o logopedskoj delatnosti, ULS 2023
4. Opis zanimanja logopeda, Registar i nomenklatura usluga u logopedskoj delatnosti, Normativi u logopedskoj delatnosti, Prof. dr Slavica Golubović, izdavač: ULS, 2019

Preporučene standarde rada u logopedskoj praksi donosi Predsedništvo i Upravni odbor Udruženja logopeda Srbije i usvaja ga Skupština ULS.

Predsedništvo

Dragana Soćanin, dipl. defektolog-logoped,
Predsednica ULS

Nada Petrović, magistar logoped
Podpredsednica ULS

Upravni odbor

Milena Anđelkov, dipl. defektolog-logoped
Predsednica Upravnog odbora ULS

Prof. dr Bojana Drljan
Docentkinja Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju (FASPER)

Nataša Labović
Dipl. defektolog-logoped, spec. rehabilitacije i socioterapije

Mr sci med. Budimirka Simić-Ružić
Magistar medicinskih nauka, logoped i sistemski porodični psihoterapeut

Olivera Vilimanović
Master defektolog-logoped, Marte Meo terapeut

Jovan Radovanović
Dipl. defektolog-logoped, spec. rehabilitacije i socioterapije, spec. transakcione analize / transakciono-analitički psihoterapeut (pod supervizijom)

Udruženje logopeda Srbije
PREPORUČENI STANDARDI RADA U LOGOPESKOJ PRAKSI

Za izdavača
Dragana Soćanin

Urednik
Dragana Soćanin

Lektor
Prof. dr Bojana Drljan

ISBN-978-86-904732-4-3

Beograd, 2025

Izdavač
Udruženje logopeda Srbije
Pomoravska 22, Beograd
www.udruzenjelogopedasrbije.com

KONTAKT

064/911-77-04
uls.info23@gmail.com
www.udruzenjelogopedasrbije.com